
مدیریت بحران شهری و روستایی

نویسنده:

دکتر وحید حسینی جناب

دکتر ناصر چرخساز

دکتر رضا حبیبی ساروی

مهندس سعید متانی

دکتر محمد حیدری

سرشناسه : حسینی جناب، وحید، ۱۳۴۶ -

عنوان و نام پدیدآور : مدیریت بحران شهری و روستایی

مشخصات نشر : تهران : رویان پژوه، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری : ۲۳۴ ص.

شابک : ۹۷۸۶۰۰۷۵۶۲۷۲۷

وضعیت فهرست نویسی : فیپای مختصر

یادداشت : فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است

یادداشت محمد حیدری : مولفین: وحید حسینی جناب، ناصر چرخساز، رضا حبیبی ساروی، سعید متانی،

شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۱۶۴۷۷

مدیریت بحران شهری و روستایی

دکتر وحید حسینی جناب، دکتر ناصر چرخساز، دکتر رضا حبیبی ساروی، مهندس سعید متانی، دکتر محمد حیدری

ناشر: رویان پژوه

نوبت چاپ: اول-۹۴

مدیر تولید: سید امین امامی زاده

صفحه‌آرایی: شادی حمیدی

چاپ: بهمن

قطع و تعداد صفحات: وزیری - ۲۳۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

شابک: 978-600-7562-72-7

کلیه حقوق مادی و معنوی اثر متعلق به ناشر است و هرگونه تکثیر، بازنویسی، خلاصه‌برداری و یا برداشت به هر نحوی بدون اجازه کتبی از ناشر مجاز نبوده و متجر به پیگرد قانونی می‌باشد.

دفتر نشر و نمایشگاه دائمی: تهران، خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و منیری جاوید (روبروی دبیرخانه دانشگاه تهران)

تلفن: ۶۶۴۸۶۳۷۳ - ۶۶۹۷۰۷۴۰

ساختمان امیرکبیر، طبقه سوم

www.RPpub.ir

فهرست

۱۱	 مقدمه
۱۱	 خطر و ۱- مال خطر
۱۱	 فصل ۱: آشنایی با مخاطرات طبیعی
۱۳	 خطرات محیطی
۱۵	 گونه‌شناسی خطر و بلا
۱۶	 آسیب‌پذیری انسان در برابر خطر
۱۶	 محاسبه بلا
۱۷	 خطرات: بخشی از محیط‌زیست طبیعی
۱۷	 تعادل دینامیک کره زمین
۱۸	 مفهوم بحران
۱۹	 ماهیت بحران
۲۰	 تغییرات حاصل از بحران
۲۱	 درجه‌بندی بحران
۲۲	 انواع بحران
۲۲	 دسته‌بندی بحران
۲۴	 انواع خطرات طبیعی
۲۵	 خطرات انسان‌ساخت
۲۶	 خسارات متعدد ناشی از بحران‌ها
۲۹	 اثرات متقابل خطرات بر همدیگر
۳۰	 آشنایی با انواع، علل و پیامدهای مخاطرات طبیعی

۳۳	انواع لغزش‌های دامنه‌ای
۳۴	اقدامات لازم قبل، حین و پس از زمین‌لغزش
۳۴	اقدامات حین وقوع زمین‌لغزش:
۳۵	اقدامات بعد از وقوع زمین‌لغزش:
۳۸	پیوند نوسانات آب‌وهوایی و بیابان‌زایی
۴۲	انواع خشکسالی
۵۰	دیدگاه اکسپانسیو شناسی
۵۰	دیدگاه رولوزیکی
۵۱	دیدگاه کشاورزی
۵۱	دیدگاه اجتماعی و اقتصادی
۵۳	انواع سیل:
۶۳	فصل ۲: آشنایی با مخاطرات آب و خاک
۶۳	آلودگی آب
۶۵	سرعت واقعی جریان آب به چاه:
۶۵	تأثیر عمق چاه در تصفیه آب
۶۶	کنترل و نظارت بهداشتی بر آب آشامیدنی:
۶۶	آلودگی خاک
۶۷	آلودگی خاک به وسیله عوامل بیولوژیکی بیماری‌زا:
۷۲	تصادفات بزرگ
۷۲	بحران‌های ناشی از فناوری
۷۴	بحران‌های سیاسی/ درگیری‌های مردمی/ تروریسم
۷۵	بحران‌های اکولوژیک
۷۶	فصل ۳: مفاهیم و مبانی مدیریت بحران
۷۷	آسیب‌پذیری Vulnerability
۷۷	آمادگی در مقابل سانحه Disaster Preparedness
۷۷	آمایش سرزمینی
۷۸	ارزیابی سانحه Disaster assessment
۸۷	نمایش مفهوم شبه حادثه

۱۰۰	طبقه‌بندی سوانح بر مبنای قابلیت پیش‌بینی آنها
۱۰۰	طبقه‌بندی سوانح از دیدگاه درمانی
۱۰۰	طبقه‌بندی سوانح از دیدگاه وسعت جغرافیایی سانحه
۱۰۹	آمادگی
۱۱۰	شناسایی ریسک
۱۱۶	تحلیل مخاطرات
۱۲۱	اصول مدیریت بحران
۱۲۱	ویژگی‌های مدیریت بحران
۱۲۲	چالش‌های طرح مدیریت بحران
۱۲۴	سلامت فردی اولین پاسخگویان به حادثه
۱۲۶	فرایند مدیریت بحران
۱۲۶	مراحل مدیریت بحران
۱۳۰	توانمندی‌های سامانه مدیریت بحران
۱۳۱	مدیریت رسانه در بحران
۱۳۲	مدیریت خبر در زمان بحران
۱۳۳	نقش شایعات در تشدید بحران‌ها
۱۳۳	تشکل‌های غیردولتی در بحران
۱۳۶	اصول برنامه‌ریزی شرایط اضطراری (EPO)
۱۳۷	پایداری مدیریت در برابر روند برنامه‌ریزی
۱۳۸	برگزیدن رویکرد تمام مخاطرات
۱۳۸	ارتقای مشارکت چندسازمانی
۱۳۸	اعتماد به فرضیات دقیق
۱۳۹	شناسایی و تقویت اقدامات مناسب
۱۴۰	پیوند میان پاسخ، بازیابی، و کاهش مخاطره
۱۴۰	روش هدایت آموزش و ارزیابی
۱۴۰	برگزیدن روند برنامه‌ریزی پیوسته
۱۴۱	مدل سازی مخاطره
۱۴۲	عملیات مقابله با مخاطره

۱۴۵	اهمیت ارزیابی آمادگی
۱۴۶	اجزای ارزیابی آمادگی
۱۴۷	ابزار ارزیابی آمادگی
۱۴۸	سطوح بحران
۱۴۹	دیدگاهها درباره بحران و مدیریت بحران
۱۵۰	عادی و بازسازی تلاش کنند
۱۵۲	اطلاع‌رسانی
۱۵۴	مسئله‌های مصلاتی
۱۵۸	اطلاعات:
۱۶۳	فصل ۴: مدیریت بحران با تأکید بر روستا
۱۶۳	اصول و مبانی مدیریت بحران
۱۶۸	هنگام وقوع بحران:
۱۶۹	پس از وقوع بحران:
۱۷۰	فرایند، ساختار و تشکیلات مدیریت بحران
۱۷۳	تشکیلات مدیریت بحران در ایران
۱۸۷	تجربه کشورها
۱۸۸	سخن پایانی
۱۹۲	ستاد حوادث غیرمترقبه :
۱۹۴	نقش دهیاریها در مدیریت بحران
۱۹۷	مأموریت دهیاریها در مدیریت بحران
۲۰۷	پیوست ۱: قوانین و مقررات دهیاری‌ها
۲۰۷	نامه تشکیلات و سازمان دهیاریها
۲۰۹	منابع

مقدمه

انسان پس از قرن‌ها تلاش و چالش، اینک موفق شده است تا طبیعت را مهار کند و بر آن تسلط یابد. اینک دیگر حادث و سوانح طبیعی، دگرگونی‌ها و بغرنجی‌های طبیعت و رمز و راز پنهان اعماق زمین و آسمان برای بشر شناخته شده و دست‌یافتنی است، ولی زندان جامعه و خویشتن اسارت دیگری است که از آن متعلق در قرن بیست و یکم بدان دچار شده است. آینده‌نگری سازوکاری است که به او یاری می‌رساند تا از این بندها رهایی یابد. انسان برای رهایی از غرق شدن در ورطه بغرنجی‌های اجتماعی دست به کار شد است تا تغییرات و تحولات آینده را به شکلی حساب شده و منطقی در پایش خود درآورد. انسان می‌کوشد تا در آینده جامعه خود، با تسلط کامل و توانایی ذهنی و عملی کافی زندگی کند، نه اینکه مقهور دگرگونی‌ها باشد و تابع شعار «هرچه پیش آید، خوش آید». کشور ما با توجه به قرار گرفتن در مسیر کرانه‌زایی آلپ-همالیا و برخورداری از اقلیم متغیر و ناپایداریهای موقت و موسمی در طول تاریخ، بلایای طبیعی به خصوص سیل و زلزله را در اغلب نقاط خود تجربه کرده است به طوری که جزو ده کشور آسیب‌پذیر دنیا محسوب می‌شود.

استقرار ایران در کمربند جهانی زلزله و وجود نقاط جمعیتی متراکم و تراکشد جغرافیایی جمعیت روستایی در عرصه‌های حادثه‌خیز، ایران را به کشوری شدیداً آسیب‌پذیر در برابر زلزله تبدیل نموده است. ساخت‌وسازهای بی‌رویه شهری، مهاجرت روستائیان به شهرها، فرسایش خاک، چرای بی‌رویه دام در مراتع روستایی، فقدان امکانات، زیرساخت‌ها، تجهیزات و ابزارهای لازم برای مقابله با انواع حوادث و سوانح مترقبه و غیرمترقبه، ضرورت توجه به مدیریت بحران در نقاط روستایی را دوچندان کرده است.

افزون بر دو سانحه عمده و ویرانگر زلزله و سیل، خشکسالی، آتش‌سوزی‌های وسیع، توفان، بیابان‌زایی و انواع بحران‌های غیرطبیعی نیز در مناطق روستایی حادث می‌شود، که ضمن ایجاد خلل در زندگی روستائیان، روند برنامه‌ریزی و تحقق برنامه‌های توسعه را دچار کندی و مشکل می‌نماید. از این رو ضروری است دولت و سازمان‌های منطقه‌ای و محلی برای پیشگیری از بروز و گسترش دامنه این حوادث تمهیداتی ببینند.

دهیارها به عنوان آخرین سطح از مدیریت کلان کشور، به عنوان مهمترین تشکیلاتی است که به طور مستقیم با امور مدیریتی روستاها و زندگی روزمره روستائیان در ارتباط هستند. بنابراین نقش مهمی در مدیریت و سازماندهی طرح‌ها و برنامه‌ها در روستاها برعهده دارند. با وجود ارائه مقالات پراکنده توسط محققان و صاحب نظران در مورد جنبه‌های مختلف مدیریت بحران در مناطق روستایی، تا کنون منبعی جامع و یکپارچه که بتواند جوابگوی نیازها و سئوالات گوناگون در این زمینه باشد، وجود نداشته است. مجموعه حاضر دربرگیرنده مطالبی است که به اصول، مبانی و روش‌های مدیریت بحران در روستاها می‌پردازد و دهیاران را با آن آشنا می‌سازد. دهیاران با شناخت این مباحث، جایگاه خود را در مجموعه مدیریت سوانح شناخته و در کاستن اثرات، پیامدها و زیان ناشی از حادثه نقش مؤثری ایفا می‌نمایند.

به کارگیری دانش، آگاهی و رهنمودهای ارائه شده در این متن آموزشی، این توانمندی را در دهیاران ایجاد می‌کند تا به سه راه علمی، کارآمد و پویا در مواجهه با سوانح طبیعی و غیرطبیعی و همگام با مدیریت فرادست، تعداد حادثه غیرمترقبه شهرستان و استان وظایف مدیریتی و هدایتی خود را انجام دهند. اما لازم به ذکر است که سوانح طبیعی و انسان‌ساخت در مناطق روستایی از چنان گستردگی برخوردار است که بررسی و تحلیل همه آنها در این نوشتار میسر نمی‌باشد.